

KVINNORS LIV I UMEÅ

KVINNOHISTORISKT
MUSEUM

KVINNORS LIV I UMEÅ

99

Det finns inget våghalsigare än en person som menar att hennes historia är värd att berättas – särskilt om den personen är en kvinna.

Lena Dunham

I insamlingen *På salongen* har museet fått ta del av berättelser om kvinnors liv i Umeå. Det har funnits möjlighet att berätta på webben, över telefon, på museet och hos fem av Umeås frisörsalonger.

Tillsammans sökte vi heterogena berättelser, eftersom det finns lika många berättelser som det finns människor.

Museet har fått in historier om lek och kamp, politisk aktivism, klassresor, mödrar och döttrar, överfall och kärlek. Det Umeå som träder fram är:

En stad av lek – där livet inte är tråkigt

En stad av respons – att reagera empatiskt och solidariskt

En stad av restriktioner – där makt och rädsla begränsar

En stad av pannben – att kämpa på och orka mycket mer än en tror

I den här foldern kan du läsa ett urval från de berättelser som lämnats in. Vill du läsa fler berättelser från insamlingen *På salongen* kan du göra det i museets utställning *Berättelser i en stad*.

EN STAD AV LEK

99

Livet i det här samhället är – i bästa fall – skittråkigt, och ingen aspekt av det är överhuvudtaget relevant för kvinnor.

Valerie Solanas

Att göra någonting kul utan krav på prestation är oftast ett privilegium för barn och män. Kvinnors aktiviteter osynliggörs eller kopplas ihop med att göra nytta. Men i berättelserna blir en annan bild synlig. Livet är inte alltid skittråkigt. Livet är också lek.

STÄDNING OCH RISKER MAN FÅR TA

Jag fyller 52 år i år. Det har hänt så mycket för mig under de senaste åtta åren! Livet är inte konstant, det förändras och cirkulerar. Barn växer ju väldigt mycket under sina första år, men jag tänker att vuxna utvecklas lika mycket, fast det syns inte lika mycket. Jag skilde mig 2008. Innan skilsmässan sa vi båda att ingen av oss skulle orka börja om med någon ny, men ganska snabbt träffade jag en ny partner som jag nu lever med i Sävar. Jag har jobbat inom Svenska kyrkan som församlingspedagog, men sedan 2011 läser jag till präst. Nu i juni 2016 prästvigs jag, efter fem års studier. Då börjar ett nytt yrkesliv.

Och jag har tagit motorcykelkörkort! Redan ett år efter skilsmässan satt jag med ett motorcykelkörkort i handen. Jag är uppfödd i Bullmark. När jag var ung så liftade jag för att ta mig någonstans. Ibland fick jag lift med motorcykel, det var det bästa! Det gick fort och man slapp prata. Jag har sedan dess alltid haft en god känsla för motorcyklar men aldrig tänkt att jag själv skulle köra en.

När jag på allvar började fundera på motorcykelkörkort var barnen redan ganska stora. Förut bestod min fritid mest av att vara med dem... och att städa. Min dotter hade en sådan där "Mina kompisar-bok" där jag hade fått skriva. Där står det under intressen: Städning! Inget annat. Det brukar hon tracka mig för. Men jag gillar faktiskt att städa fortfarande.

Min första motorcykel köpte jag sommaren 2009 för att övningsköra med. Efter jag tagit körkortet bytte jag upp mig till en lite tyngre motorcykel och nu har jag en touringhoj för både långfärd och skogsvägar.

Att åka motorcykel påminner lite om att rida, fast det går ännu fortare. Det är en väldig frihetskänsla. På motorcykeln tar jag mig fram snabbt och smidigt. Jag kan kursa mellan bilar, parkera enkelt och jag får uppleva naturen på ett helt annat sätt än i en bil.

Det finns ett talesätt om motorcyklar som går:

"Four wheels – move your body. Two wheels – move your soul" och det är verkligen så: Du känner vinden, kylan och lukter. Du är totalt närvarande i stunden. Det är mycket farligare än att åka bil, men det ingår på något sätt. Jag skyddar mig allt det går från topp till tå, men det är en risk och den får man ta. Livet är riskfyllt.

Ingrid Hammarberg, 52

”

**Jag har tränat och tävlat i puckelpist.
Att komma iväg till fjällen är viktigt för mig, det har varit en
naturlig del i hela min uppväxt. I Kittelfjäll finns många nerfarter,
inte så många pister. Det är så härligt, fridfullt.**

Matilda Appelqvist, 21

**Varje morgon när vi cyklade till förskolan under hösten passerade vi
Mimerskolan som håller på att byggas om till hotell. Och varje morgon
utbrast hon lika förtjust: 'Mamma, titta! Traktorerna är redan vakna!
De har vaknat innan mig!' Hon är väldigt förtjust i fordon av
alla olika slag och varje morgon fick hon mig (och många
andra cyklister och fotgängare vi mötte) att skratta.
Tack älskade unge för att du förgyller mina dagar!**

Marlene Gustafsson, 33

**Min sedan länge framlidna granne berättade ofta
och inlevelsefullt om vittran och andra folktroknutt
som hon stött på i skogarna under sitt liv.
Och vi barn lyssnade storögt och fyllde ut
luckorna i historierna med vår fantasi.**

Anna Philipsson, 34

”

EN STAD AV RESPONS

99

Och om vi vill nå vårt mål, så låt oss stärka oss med kunskap som vapen och låt oss skydda oss själva med enighet och samhörighet.

Malala Yousafzai

Här finner du berättelser om att vilja vara en del av världen. Frågor som gör att vissa människor aldrig kan vara stilla, det handlar om ansvar och viljan att förändra till det bättre. Att alltid försöka ge i stort och smått.

MED 100 000 KRONOR I TROSORNA

Jag kom från Tärnaby till Umeå 1967 för att läsa till sjuksköterska. Jag har arbetat som både sjuksköterska och som vårdlärare. Jag har också jobbat fackligt sedan tidigt 90-tal. Det jag lagt ner mest tid på under mina fackliga år är ett organisations- och kompetensutvecklingsprojekt tillsammans med ryska sjuksköterskeorganisationen. Projektet syftade till att hjälpa dem få en jämställd, demokratisk och erkänd organisation. På plats i Ryssland har jag hjälpt dem genom att starta studiecirklar, hålla föreläsningar och delta i deras dagliga arbete på olika sjukhus.

Allt började med att det kom en motion till Vårdförbundet 1997 om att engagera oss internationellt. Jag var då vice ordförande i Vårdförbundet Västerbotten. Vi fick förslag att starta upp studiecirkel i Söderhavet eller Ryssland. Valet var enkelt. Ryssland ligger närmare, och jag trodde att jag kunde behärska språket. Jag hade läst ryska på 70-talet, men bara skrivit och läst språket. Att tala, lyssna och förstå är något helt annat. Jag bestämde mig snabbt för att föreläsa på engelska med en tolk.

Det blev ett långt projekt. Vi avslutade det förra året. När vi började hade sjuksköterskeföreningen i Ryssland 19 000 medlemmar av 1,5 miljoner möjliga. Nu är de uppe i 200 000 medlemmar. Och de har blivit erkända av Duman, av den ryska staten, som språkrör för landets sjuksköterskor. Projekt måste ha början och slut, men vi har blivit vänner för livet. Det finns en stående inbjudan åt bägge håll.

När jag började med mina Rysslandsresor hade jag alltid projektpengarna med mig kontant. Ryssarna hade rätt till utlägg i samband med studiecirkelarna. För att slippa deklarerera summan i inresedokumentationen har jag smugglat pengar. Man kunde inte sätta in pengar på bankkonto, de skulle förlora massor på det i olika avgifter. Så jag lindade in pengarna i gladpack och la dem innanför trosorna. Jag tänkte att "där tittar de aldrig!". Och det gjorde de inte heller. Det mesta kontanter jag har smugglat är 100 000 kronor i amerikanska dollar. Jag har ofta haft med mig gammalt sjukhusmateriel, till exempel katetrar, nålar, sprutor med mera, vilket de har varit otroligt glada för.

En gång fraktade jag hundratals så kallade uridomer i resväskan.

De ser ut som kondomer fast med ett gummirör i toppen, för män och pojkar med vattenkastningsproblem. Det här såg ju jättekonstigt ut i väskröntgen. Så jag fick öppna väskan för den unga tulltjänstemannen. Sen skulle jag på ryska försöka förklara vad det var. Han blev röd på hela kroppen. Han smällde igen min väska och jag fick gå. Om han inte blivit så generad hade jag aldrig fått dem igenom tullen.

Jag har faktiskt aldrig varit rädd, inte ens nere vid Kaukasus på gränsen till kriget i Tjetjenien. Jag har bara mött glada, unga soldater. De vill inte en gammal dam något ont. Nu är jag 67 år och jobbar fortfarande. Jag ville alltid jobba med bistånd. Att jobba med utvecklingen i Ryssland har gett mig mycket. När jag går i pension vill jag hjälpa till med vårdsvenska för nyanlända. Vi behöver otroligt mycket folk inom vården.

Evy Gustafson, 67

TACK FÖR SKJUTSEN!

Det var september, varmt på dagen och kallt på kvällen. Sent på en lördagsnatt stod jag och väntade på taxi utanför Frasses. Bredvid mig stod en jättevacker tjej och frös. Vi sa ingenting till varandra, bara log. Det måste ha regnat för jag frös också. Vi står där länge i tystnad och till slut säger jag att hon har en fin kjol. När hennes taxi kommer så hoppar hon in och jag står kvar. Taxin hinner bara rulla några meter innan den stannar.

Då sticker hon ut huvudet och skriker: "Var bor du?" Hon vinkar och vill att jag ska komma, sen säger hon att jag inte ska behöva stå kvar själv och frysa och att hon vill betala min taxiresa som tack för komplimangen. Jag såg henne aldrig igen.

Tack för skjutsen!

Anonym, 24

**Min mormor och morfar bodde på Norrbyskär.
Umeå var ju Staden, den åtråvärda. 'UmÅ', som de sa.
Själv flyttade jag från Kramfors till Umeå,
där låg närmaste universitet. Jag hade ett
våldigt sug och längtan till bildning.
Det var allt jag hade drömt om:
att få bli del av en annan värld.
Det blev en tydlig klassresa för mig.**

Jenny Norlander, 42

EN STAD AV RESTRIKTIONER

99

Förvisso kan den unga kvinnan idag gå ut ensam och flanera i Tuilerierna, men jag har redan påpekat hur fientlig gatan är mot henne: överallt ögon och händer som spanar. Om hon strosar omkring oförsiktigt, med tankarna på annat håll, om hon tänder en cigarett på en kaféterrass eller går ensam på bio är det lätt hänt att det inträffar något obehagligt. Hon måste inge respekt genom sin klädsel och sin hållning: dessa bekymmer nitar fast henne vid marken och vid sig själv.

Simone de Beauvoir

Berättelser om begränsningar och hinder. Här framträder en bild av staden där kvinnors rörelse stoppas och utrymmen begränsas. Här finns upplevelser av att inte vara välkommen och att inte ha någonstans att gå.

ATT INTE HETA VIKTORIA

Vi flydde från Iran på grund av kriget mot Irak. Först åkte pappa till Sverige. Efter ett år kunde vi andra komma: jag, mamma och min lillebror som var två år. Vi blev placerade i Umeå. Min faster som redan var i Sverige hade berättat att det var kallt, mycket snö, och fullt av stora, vita långa personer. Jag var sex år och hade byggt upp en bild av ett land fullt med tre meter långa snögubbar! Jag var så nervös på planet, kunde knappt sova. Snön stämde, för vi kom på vintern, men inte de skräckinjagande människorna.

Vi hamnade på Ersboda. Jag minns min mammas stora rosa täckjacka. Mina kusiner var redan där. Jag var väldigt liten och osäker. Jag minns att mamma och pappa mådde dåligt. De sa inget men jag förstod ändå som sexåring. Det handlade om att lämna det trygga och se sitt land brinna. De hade dels gått igenom en revolution, sett den nya totalitära regimen ta vid och nu krig. Min strategi var att bli duktig flicka. Jag ville vara alla till lags. Jag kämpade för att bli en del av Vi:et – både det svenska samhället och i familjen. Jag skulle aldrig belasta mina föräldrar, de hade det nog jobbigt, tänkte jag. Jag fick gå i en särskild klass med nyanlända barn. Det var speciellt att separeras från majoriteten. Vi var den avvikande klassen, de som behöver extrastöd. Jag började ettan ett år senare. Ettan var bättre, men ändå tuff. Jag var tystlåten. Min strategi var att inte visa något utåt, så jag tryckte ner mycket. Jag pratade inte med någon, blev introvert och blyg. Det kunde gå en hel dag utan att jag sa något. Ingen pedagog reagerade på det. Jag saknade mormor, men annars tänkte jag inte så mycket på Iran, jag levde i nuet. All energi gick åt till vardagskampen. Det har följt mig hela livet.

Jag har alltid varit en kontrollerad person. Jag har svårt att blotta mig, våga släppa in. Jag vill vara till lags, både i relationer och i samhället: som barn lärde jag mig snabbt alla trafikregler. Jag rättade min familj när de gjorde fel, typ gick mot rött eller när min bror hejade på främlingar. ”Vi får inte höras eller avvika för mycket!”

Visst var det tryggt och roligt i Umeå. Vi hann bo på Ersboda, Mariehem och Ålidhem tills jag var 15 år. Jag hade mina kusiner och jag fick nya kompisar. Det var lugnt i Umeå, det var vänligt. Familjen hade vänner. Många bjöd oss ut till sina sommarstugor. Det önskade jag mig mest av allt: vår egen sommarstuga! Vi hade aldrig sommarstuga, aldrig hus. Det blev jätteviktigt för mig med jul. Jag var den som skulle föra in de svenska traditionerna som mina kompisar hade med sig naturligt, men inte jag. Så jag pyntade alltid, försökte få nånting jag inte hade. Mamma gjorde sitt bästa, men köttbullarna hon lagade smakade inte som de skulle. Persiska nyåret har jag tvärtom ingen relation till, men det är en viktig högtid för min mamma.

I Umeå fanns det en vithetsnorm som jag påverkades av: jag kände mig fel. Jag ville heta Viktoria, ville ha blå ögon. Mina föräldrar bryter, jag skämdes för det. Jag skulle in i normen, och jag lyckades till en viss gräns, men det var en sorts villkorad svenskhet – jag kunde när som helst stötas ut, bli exotifierad igen.

Jag tror det är viktigt att omges med människor som delar de erfarenheterna, som också har diskriminerats. Det är viktigt att ha de sammanhangen, på nätet eller var som helst, där man får känna ”Jag är inte ensam i mina känslor.”

För nyanlända barn idag är det viktigt att stärka självkänslan. Mitt självförtroende stärktes av mina föräldrar: "Du måste kämpa, vi som invandrare måste kämpa dubbelt så hårt som svenskar för att komma någonvart. Utbildning är jätteviktigt!" Att vara duktig och prestera jättebra blir en strategi. Men jag har alltid trott att jag inte duger. Jag vill säga till barn i samma situation: "Du har ett värde att vara du! Folk kommer vilja säga saker till dig, kanske värdera dig utifrån ekonomiska termer – som en tillgång eller en belastning – men ditt värde ligger i att du är människa."

Armina Etminan, 33

När jag är i mitten av tunneln, ser jag en kille gå ned
ifrån andra sidan. Han pratar i telefon. Men när han är några meter
ifrån mig lägger han ner telefonen i fickan och går rakt mot mig.
Plötsligt grabbar båda hans händer tag om mina bröst. Innan jag hinner tänka
har jag nitat honom, alltså jag ger honom en rak höger. Han snubblar och
ramlar åt sidan och jag springer så fort jag kan ur tunneln.
Jag tackar mina något konstiga reflexer ännu idag.
När jag ser att han inte följer efter mig skickar jag ett sms till mitt
ex som precis dumpat mig. Jag skriver att det är hans fel,
om han hade varit med hade det aldrig hänt.
Jag vet att det inte var hans fel, det är samhällets.
Men det var skönt i stunden att ha någon att skylla på.

Anonym, 34

Min mamma fick lov att kamma mattfransarna när hon var liten.
För att mormor ville ha det så. När mamma flyttade hemifrån klippte hon därför
av sina egna mattfransar, för att slippa kamma dem. Det var hennes sätt att göra
sig av med arvet. Det arv jag gjort upp med från min mamma är till exempel att
middagen alltid måste vara färdig att serveras och bordet dukat när gästerna
kommer. Jag lagar ofta mat tillsammans med mina gäster och de kan även ha
med sig en del av ingredienserna. Det skulle aldrig hända min mamma,
men samtidigt avundas hon mig. Men jag har ju också med mig vissa grejer.
Jag vill till exempel att det ska vara hembakat fikabröd.
Jag bakar för att jag måste, i vredesmod. Det är kvinnoarvet.
Vad mina döttrar kommer att göra upp med återstår att se.

Johanna Fredriksson, 30

EN STAD AV PANNBEN

99

*Jag tror inte att riktiga vinnare definieras av sina vinster,
utan hur väl de återhämtar sig när de faller.*

Serena Williams

Det är sällan någon som säger "så där ja, nu är det klart!"
Här är berättelser om att fortsätta bära tungt. Inte ge upp.
Inte vara nöjd. Det handlar om att hålla i och hålla ut.
Försöka bli hel, inte brista.

DEN BLÅ SJALEN

På min farmors skänk står ett gammalt fotografi. Farmor och farfar är allvarliga och uppklädda för fotografering. Året är 1902 och de har just förlovat sig. Farmor är klädd i svart figursydd klänning med små fina knappars längs framkanten och spets runt kragen. Håret är stramt kammat bakåt och samlat i en knut i nacken. Hennes blick är allvarligt riktad framåt och hela hennes väsen andas andakt och eftertänksamhet inför denna stora dag i hennes liv. Farfar står bakom med handen lätt vilande på farmors axel, kanske en gest av äganderätt. Han ser ståtlig ut i sin svarta kostym och med nyvaxad mustasch.

Jag minns att jag en gång frågade farmor vad hon hade i lådorna i skänken. Hon tittade upp från sin stickning gick fram till skänken, drog ut en låda och tog fram en vacker blå sjal. Tunn och glänsande kändes den som en smekning mot kinden. Farmor satte sig på pallen vid vedspisen och tog mig i sitt knä. Jag sjönk in i hennes värme och hennes doft av lavendeltvål och piprök. Farmor sög på sin pipa och jag kan än känna doften när jag frammanar bilden i mitt inre. Så berättade hon om den blå sjalen.

När hon och farfar skulle förlova sig, fick hon en dag följa honom till Umeå. För första gången skulle farmor åka med tåget, som hon bara sett på avstånd. Det var med skräckblandad förtjusning hon tittade ut genom tågfönstret och såg landskapet rusa förbi. Väl framme i Umeå klev farmor på darrande ben ner på perrongen och arm i arm promenerade de båda ner till stan för att köpa ringar. När ringarna var provade och betalda, vandrade de ner till hamnen för att titta på alla stora båtar som låg vid kajen, här fick farmor sin fästmansgåva, den blå sidensjalen. Farfar kysste farmor på kinden och lyckan lyste om dem båda. Tillbaka inne i stan bjöd farfar på konditori och sen var det dags att åka hem. Farmor är gammal nu och farfar är död sedan många år.

Farmor sitter tyst och tårar blänker i hennes ögon. "Men farmor" frågar jag, "varför använder du inte den fina sjalen?" Farmor reser sig och går fram till spisen, lägger i ett vedträ och knackar ur pipan. Så går hon till skänken, lägger tillbaka sjalen i silkespapperet och ner i lådan. "Du förstår" säger hon, "man ska inte förhäva sig med grannlåt. Högmod går före fall. Det passar sig inte för en gammal människa att klä sig i sånt." Jag minns att farmor alltid gick klädd i svart om vintern när jag var barn. På sommaren klädde hon sig i blommiga sommarklänningar. Var det något inom henne som gjorde att hon aldrig använde den fina blå sjalen?

I vuxen ålder har jag fått veta att farfar var hård och elak mot farmor. Hon fick ta emot spydigheter och örfilar. När hennes sex pojkar växte upp försökte de försvara farmor. Farfar dog året innan jag föddes, så jag fick aldrig träffa honom. Vad farmor kände och tänkte om sitt liv med farfar vet ingen, för hon sa aldrig nånting om detta. Men den blå sjalen använde hon aldrig.

DÖDEN ÄR EN DEL AV LIVET

Jag hade tidigare drabbats av en cancerknöl i bröstet som opererats bort. Efter flera år av kämpande på Komvux för att ta mig in på läkarlinjen var målet nått – jag hade tagit mig in på min drömutbildning! Samma vecka som jag kom in, fick jag beskedet att canceren var tillbaka. Nu i skelettet. Nu är det kroniskt, jag kommer dö inom två år, enligt prognosen.

Vilken smäll! Jag hade ju kämpat så hårt! Min största dröm hade äntligen gått i uppfyllelse och samma jädra vecka får jag veta att jag ska dö. Jag greps av stor sorg. Jag kände mig bitter, jag skulle inte ens hinna avsluta läkarutbildningen. Jag var besviken och ledsen. Det här var november 2014 och hela julen var en enda stor kris. Men min kloka mamma sa: "Tänk på hur mycket energi det finns i din dödsångest, försök att vända den energin till nåt positivt! Tänk att du får ett år kvar att leva, vad gör du av det? Hur vill du leva, hur vill du dö och vad vill du att barnen ska få ta med sig i deras liv, minnen med dig? Hur ser du på döden?"

Jag var tvungen att bottna i och bearbeta min kommande död. Jag bestämde mig för att skapa en Plan B – vad händer efter det här livet? Jag tror jag får en ny chans som människa, i själslig form. Jag vill att mina barn ska kunna känna min närvaro i allt som jag lämnar till dem. De ska veta hur jag levt, för att jag ska vara ett stöd för dem även efter att jag är borta. Jag har alltid strävat för att uppfylla mina drömmar och jag hoppas att de ska vara inspirerande av det. Jag vill inte bli begravd under någon kall sten med mitt namn på. Nej, jag älskar glas och kristaller som ger ett fint ljus och skimmer i solens strålar! Det är vad jag önskar. Att min aska och sista kvarlevor får vila i en glasurna, skapt för att sitta på en fönsterkarm i väntan på solens värmande strålar. Sedan att barnen och Tomas kan strö lite av min aska i trädgården på våren och låta "mig" växa upp igen med vårblommorna. När det blommar ska det påminna om mig och min kärlek till dem och livet. Jag skapar också en liten skattgömma för dem med brev, foton och smycken som de kan ta fram när de vill känna lite av mamma.

Så den planen om hur jag vill ha det när livet tar slut, skapade jag förra julen. Efter det kunde jag andas igen! "En dag ska vi dö, alla andra dagar ska vi leva!" – ett citat min pappa inspirerade mig med under den här tunga tiden. Nu kan jag planera livet, Plan A! Här är mitt första mål att avsluta läkarprogrammet.

När mina barn blir lite större hoppas jag att de kommer att känna att allt är möjligt!

Så vill jag tänka, både som cancerpatient och som läkarstudent. Idag har jag en cancer som är aktiv i axeln, men de andra metastaserna är lugna. Jag lever på smärtmediciner, men jag lever, jag mår bra. Jag försöker hålla mig igång och röra på mig varje dag. Vi planerar roliga saker inför sommaren. Tomás pluggar till fysioterapeut och jag till läkare. Barnen mår jättebra. De är med i alla konversationer. De vet att jag inte ska leva länge, men även efter döden ska jag finnas med och för dem.

Vi pratar om döden när de känner för det. För döden är en del av livet.

Text och analys: Lumen Behavior och Kvinnohistoriskt museum
Form: Pondus Kommunikation
Tryck: Arkitektkopia, Umeå 2016

Kvinnohistoriskt museum
901 78 Umeå
Besöksadress: Väven, Storgatan 46A

Facebook: Kvinnohistoriskt museum
Twitter/Instagram: @KvHistmuseum

Kvinnohistoriskt museum är en del av Umeå kommun

KVINNOHISTORISKT.SE

**KVINNOHISTORISKT
MUSEUM**

